

BUITEN

22^E JAARGANG N^o. 37

ZATERDAG 15 SEPTEMBER 1928



PIET HEIN

Naar een schilderij van Joh. Daeme Cool



Redactrice: RO VAN OVEN

INHOUD:

ONDER HET ZAND BEDOLVEN, DOOR HOLMAN DAY (2)	BLZ. 434
IN DE OLIJFGAARDEN VAN PROVENCE (GEÏLLUSTREERD), DOOR THEO DE VEER	BLZ. 436—438
BIJ EN OM DE VEROVERING DER ZILVERVLOOT (GEÏLL.), DOOR L. NOOTER	BLZ. 438—439
HET BIER IN NEDERLAND (GEÏLLUSTREERD), DOOR K. L. SCHAMP	BLZ. 440—442
DE RANSUIL (GEÏLLUSTREERD), DOOR N. T.	BLZ. 443
ROEM EN DIERENLIEFDE, DOOR J. MAXONIUS	BLZ. 443
ALFONSO II. NAAR HET POOLSCH, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (9)	BLZ. 443
HET BEAUVERT-MEER EN HET PYRAMIDE-GEBERGTE IN HET JASPER NATIONAL PARK (ILLUSTRATIE)	BLZ. 444

Voor onze Spes Patriae

In de rubriek „Voor onze Spes Patriae” (pag. IX der advertentiepagina's) vinden de kinderen verhalen en raadsels. Harmsen van Beek teekende voor ons de Avonturen van Pietje Pluim, welke eveneens in de advertentiepagina's worden opgenomen.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.



ONDER HET ZAND BEDOLVEN

2)

DOOR HOLMAN DAY

NEEN, mijnheer”, zei hij; „ik heb mijn geld betaald en ik blijf aan boord, tot ik ben, waar ik wezen moet”.

„Maar man”, riep ik uit, „je komt zoo nergens. Het eenige, wat je doet, is voortdurend rond draaien en je belachelijk maken — en daar staat je mooie dochter op je te wachten”.

„Waar ik heen ga, kan een dochter niet meegaan. Dochter moet naar bed gaan”.

Toen helde hij nog verder achterover en — nou ja, ik denk dat ik het „zingen” moet noemen om het geluid aan te geven — dus „zong” hij:

„Want ik ga naar den voet van Telegraph Hill, naar de Barbary Coast, ¹⁾ ja, ja,
„En maak daar lol en drink me vol en dans en spring, hoera!”

Weer greep ik zijn arm en 't was een stevige arm. Maar een diepzee-duiker, die al zes jaar achtereen den grond op den bodem van den oceaan met een koevoet heeft losgerukt, krijgt een flinken greep in zijn vingers en ik had dien arm stevig in mijn knuisten.

„Kijk eens hier”, bromde hij, mij kwaad aankijkend, „ik weet niet wie jij bent, maar ik zal je bliksems gauw aan 't verstand brengen wie ik ben. Ik ben Mokervuist Peart”.

„Aangenaam kennis te maken”, zei ik. „Ik ben Bliksemvlug Sidney — en nu dat wij ons aan elkaar hebben voorgesteld en wij elkaar kennen, stel ik voor, dat u met mij meegaat. Uw dochter vraagt naar u”.

„Ik zeg je nog eens, ik ben Kaptein Vash Peart en ik duld niet, dat iemand mij een poot aanraakt. Ik heb al mannen vermoord voor minder dan jij je nu vermeet”.

Ik weet niet wat Kaptein Peart had kunnen doen, als hij

¹⁾ De befaamde matrozenwijk van San Francisco; een der beruchtste op de heele wereld.

nuchter was geweest — maar hij was niet nuchter. Ik wel en de aard van mijn werk had me lenig en vlug gemaakt. Ik had hem in mijn greep, voor hij tijd had zijn mond open te doen en ik duwde hem van de draaischijf af en zette hem met mijn complimenten voor zijn dochter neer. Hij sloeg en schopte in 't rond en ik zorgde, dat hij bleef ronddraaien en geen houvast kon krijgen, zooals men probeert een boa constrictor te beletten zijn staart om een boom te slingeren. „Waar zal ik hem afleveren, juffrouw?” vroeg ik zoo beleefd mogelijk.

„Vader, nu gaat u onmiddellijk met mij mee!” riep zij uit. „Vreemden hoeven zich niet langer met ons te bemoeien”. Dat laatste duidde natuurlijk op mij.

„Het is werkelijk geen bemoeizucht van mij”, wierp ik tegen. „Ik wil alleen goed maken, wat ik misdreven heb, door u in moeilijkheden te brengen — grootere moeilijkheden, bedoel ik”.

Zij legde haar hand op mijn borst en duwde mij van haar vader weg — neen, ik kan eigenlijk niet zeggen, dat zij mij wegduwde. Dat handje was te klein om een man van mijn grootte te duwen. Maar de duw-beweging was mij al voldoende. Ik verlangde niet beter dan aan haar minste wenschen te voldoen. Ik liet hem los. Zij probeerde zijn oor te pakken, maar hij gleed onder haar hand door, huppelend als een paard en brulde dat hij naar de „Barbary Coast” zou gaan. De menschenlijke liniaal met den ragebol volgde hem, blijkbaar heel tevreden, dat ze weer verder gingen. Het meisje deed eenige stappen in hun richting en bleef toen staan en begon te huilen. Zij was flink — dat had ik al gezien — maar nadat een meisje zich zoo woedend gemaakt heeft, is 't onvermijdelijk, dat zij gaat schreien.

„Zie hier, juffrouw”, sprak ik haar toe, „ik reken, dat ik een vreemde ben, maar u hebt nu de hulp van een man noodig. U hoeft het maar te zeggen en ik ben bereid u naar mijn beste krachten te helpen. Maar ik ben een Yankee en u moet 't mij vragen”.

„Hij heeft een massa geld in zijn zakken”, snikte zij. „Morgenochtend moet hij dat uitbetalen. Waar hij nu heen gaat, zal hij vermoord en uitgeschud worden. Ik heb hem nog nooit zoo gek en koppig gezien. Zijn hoofd is op hol gebracht door een gelukje, dat hem vandaag overkomen is. Hij —”

„Ik heb geen tijd om naar bijzonderheden te luisteren, juffrouw. Ik heb hem al uit het oog verloren. Ik moet vlug zijn. Ik ben een fatsoenlijke en eerlijke kerel en ik vind 't allerellendigst, dat u zoo in de penarie zit. Wilt u, dat ik dien vader van u achterna zit?”

„Ja”, hijgde zij, „o zoo graag”.

„Zoowat alles wat ik in de wereld bezit, bevindt zich in dien zak. Het is mijn duikerpak. Dien moet ik hier laten”.

„Ik zal hem meenemen naar de wachtkamer en er op passen. Ik blijf hier op u wachten. Haast u toch, mijnheer! Hij is Market Street in gegaan en hij zal wel gauw rechtsaf slaan. Dat is de weg naar die afschuwelijke Barbary Coast”.

Ik gaf haar een paar geruststellende tikjes op den schouder — ik kon 't niet laten. Zij keek naar mij op door haar tranen heen. Met die opwekkende lucht in mijn longen, zou ik haar zeker even later gezoend hebben om haar te overtuigen van mijn sympathie, maar ik bleef zoo lang niet. Ik zag in, dat het meer dan tijd was om op zoek te gaan. En ik ging weg, al wat ik op de wereld bezat achterlatend onder de hoede van een meisje, dat ik geen tien minuten geleden voor het eerst van mijn leven had gezien.

Natuurlijk wist ik wat iedereen weet, onverschillig of hij al dan niet ooit in San Francisco is geweest, dat Market Street de heele stad doorsnijdt van de Baai tot den Oceaan. Maar aan welke straat op dien weg Kaptein Vash Peart van plan was zijn roer om te gooien, daar had ik niet het flauwste begrip van. Er was geen andere straat in de stad, waarvan ik den naam kende. Uit den aard der zaak had ik wel eens hooren spreken van de Barbary Coast in San Francisco. Ik had beschrijvingen gelezen van zijn danszalen, zijn spellen, zijn misdadigerskroegen en zijn gevaren. En nu liep ik daar op een drafje heen, terwijl de kreukels van een treinreis dwars door Amerika nog niet uit mijn kleeren waren. Dat wil zeggen, ik hoopte, dat ik erheen liep, want ik wou den vader van dat lieve meisje graag te pakken krijgen.

Voor ik mijn jacht begon, was Kapitein Peart al verdwenen in de menigte in die lange Markt Straat. Ik durfde niet te hard te loopen.

Weliswaar scheen San Francisco weinig geneigd zich met andermans zaken te bemoeien, maar ik had toch geen lust het gevaar te loopen, dat de een of andere ezel mij „houdt-den-dief” achterna ging roepen. Terwijl ik voortdraafde, keek ik scherp naar alle kanten uit. Ik bleef even staan, als ik aan een straat kwam, die rechtsaf boog — het meisje had gezegd, dat hij rechts zou afslaan — maar nergens kon ik iets bespeuren van een blauwe pet of een eindje hooger een grijzen ragebol.

Na een tijdje waagde ik het er op, sloeg rechts af en liep snel door. Ik wist niet in welke straat ik was. Ten slotte kwam ik op een plein terecht, met een standbeeld en een fontein en groote gebouwen aan den rechter kant. Ik liep het plein over en het volgende oogenblik begreep ik, dat ik in de Chineesche wijk terecht was gekomen — en ook daarvan had ik een en ander gelezen. Toen wist ik, dat ik in de goede richting ging voor de Barbary Coast, daar ik mij het gelezene herinnerde. Maar even later doolde ik rond in een labyrinth van smalle straatjes, die heuvel-op en heuvel-af liepen. Ik keek en loerde overal rond. Ik moet er hebben uitgezien als een toerist, die probeerde de Chineesche wijk in een minimum van tijd te bezichtigen. Ik kwam in een straat of steeg, die overdekt was en ik kwam er weer uit, want het scheen, dat ze aan het andere einde dood liep. Toen drong het tot mij door, dat ik niet alleen Kapitein Peart niet vinden kon, maar dat ik zelfs niet meer wist, waar ik was of hoe ik er uit kon komen — nogal een miserabele toestand voor een jongmensch, dat zich zoo vol zelfvertrouwen als ridder voor een treurende maagd had opgeworpen.

Ik bleef staan en veegde het zweet uit mijn oogen en zei eenige bittere woorden ten opzichte van mannen, die zich terwille van een vrouw als gekken aanstellen.

TWEEDE HOOFDSTUK

Een bleeke, gluiperige kerel schoof op mij af en stak mij een vuil kaartje toe.

„Dat is mijn naam, die daarop staat”, zei hij; „Jake Beason en ik ben de beste gids voor de Chineesche wijk van allemaal; ik zal u alles laten zien van de bedepplaatsen tot de opiumkitten”.

„Ken je de Barbary Coast?”

„Of ik — loop nou gauw door! Man, daar woon ik!” bromde hij mij grimmig toe; en hij keek mij aan alsof ik aan zijn verstand getwijfeld had.

Ik besloot hem de volle en eerlijke waarheid te zeggen.

„Ik zoek een stoomboot-kapitein, Peart geheeten en hij zit dik in de olie en heeft geld bij zich. Denk je, dat je zoo ongeveer weet, waar je iemand als hem kunt vinden?”

„Wat is de bedoeling — berooving en verdwijnen?”

„Absoluut niet. Ik ben zijn vriend en ik wil hem mee naar huis nemen om hem veilig te hebben”.

„Altijd hetzelfde smoesje”, zei hij spottend. „U moet mij ook zijn vriend laten zijn”.

Ik stak mijn hand uit en greep zijn arm als in een schroef.

„Ik geloof niet, dat jij ooit iemand ontmoet hebt, die je de waarheid heeft verteld, zeuntje”, zei ik, „dus zal ik 't je niet kwalijk nemen. Ik zeg, dat ik dien man zoek om hem terug te brengen naar zijn dochter. Dat is de waarheid en dat moet je nou maar gelooven. Als je van plan bent me voor leugenaar uit te maken, kom er dan maar mee voor den dag, dan kunnen we meteen zien, wie gelijk heeft”.

„U spreekt de zuivere waarheid — en u hoeft me niet zoo te knijpen”, jammerde hij. Niets zoo goed als een stevige greep om zoo'n smuigerd te overtuigen.

„Ik zal je tien dollar geven, als je dien man voor me vindt, voor de avond om is”, zei ik. „En ik maak er twintig van, als je 't 'm lapt binnen het uur”.

„Ik ken al de kroegen — en ik weet, waar de stoomboot-lui hun anker laten vallen”.

„Het zal je ook niet moeilijk vallen. Hij is samen met een oud siorhout met genoeg haar op zijn hoofd en gezicht om een kussen mee te vullen — en ik heb hem door iemand als Ike hooren aanspreken”.

„O, dat is „Goudstaaf-Ike”, iedereen van Dupont Street tot Telegraph Hill kent die ouë zeurkous — en zijn voortdurend geklets over de drie millioen dollar aan goudstaven, die op den bodem van den oceaan liggen. Ga maar mee! Ik denk, dat ik die twintig makkelijk kan verdienen”.

„Laat ik je één ding zeggen”, zei ik, met hem meedravend.

„Ik ben de moeite van het berooven niet waard. Ik blijf vlak

naast je en als ik merk, dat je me d'r in wilt laten loopen, ben jij er 't eerst en 't ergst aan toe”. En ik greep hem bij den arm met stevigen greep en hield hem zoo vast. En zoo leidde hij mij als een blindeman door straat op straat, door donkere steegjes, over eenzame pleintjes, van tijd tot tijd langs leegstaande, vervallen huizen, tot wij in een buurt kwamen, waarvan mijn oogen, ooren en neus mij vertelden, dat het de „vroolijke Barbary Coast” moest zijn, die kapitein Peart zoo mooi bezongen had.

Muziek en de lucht van sterken drank stroomden vermengd uit alle deuren, als men tenminste spreken kan van de vermenging van reuk en geluid; die twee schenen zoo algemeen en onvermijdelijk samen te gaan, dat ik ze mij niet afzonderlijk kon denken.

De vrouwen slenterden op de trottoirs; de mannen stonden er te luiëren. Wij tweeën schenen de eenigen te zijn, die op een doel af gingen.

„Wij zullen eerst de gewone kroegen probeeren”, zei Beason. „Als hij stevig dronken is, heeft hij geen hersens genoeg meer om nieuwe plaatsen te bedenken. Dan rolt hij in het vertrouwde lokaal als het balletje in een valsche roulette”.

Ik was jong genoeg om met belangstelling te kijken naar dat panorama van slechtheid. Ik was een New-Englander, maar volstrekt geen Puritein. Vaak gebeurde het mij, dat ik kapitein Peart geheel vergat, als ik in het een of andere lokaal beland was, waar Beason in was gewipt om te informeeren. Ik stond op zij en keek naar de dansers. De gekke sprongen, die sommige lui maakten, zouden iemand zijn vader en moeder hebben doen vergeten, om nog te zwijgen van kapitein Peart. Ik weet niet of ze het de turkey-trot noemden of de bunny-hug of de berendans. Misschien had dat gehuppel en geschuifel een naam en misschien niet. Ik nam mij niet de moeite ernaar te informeeren. Ik had 't te druk met kijken. En ik zou er nog langer met verbazing naar hebben staan staren; maar Mr. Beason bleek een ijverige gids. Die twintig dollars waren als een klis onder het zadel van een niet getemd paard. Hij sleurde me ergens in en liet me met open mond staan staren naar de gekke fratsen der dansers; dan sloop hij tusschen de menschen door, vroeg kort en scherp, wat hij weten wou en trok me weer naar buiten met omgewend hoofd en met mijn kin over mijn schouder.

Het geeft niets of ik er al om jok. Ik kwam linea recta uit het stijve Oosten en had nooit in mijn leven zoo iets gezien — en als u er even over nadenkt, zult u begrijpen, dat ik niet in een stemming was om mij zoo bezorgd te maken om een ouden, dronken stoomboot-kapitein, dat ik daardoor geen oogen had voor iets anders. En ik wil meteen zeggen, dat ik ook niet verliefd was op zijn dochter — een meisje, dat tegen me geblazen had als een kat en mij voor gek had uitgescholden.

Wat had mij er dan toe gedreven den ouden Vash Peart te zoeken?

Ik had het mijzelf dien avond niet kunnen zeggen.

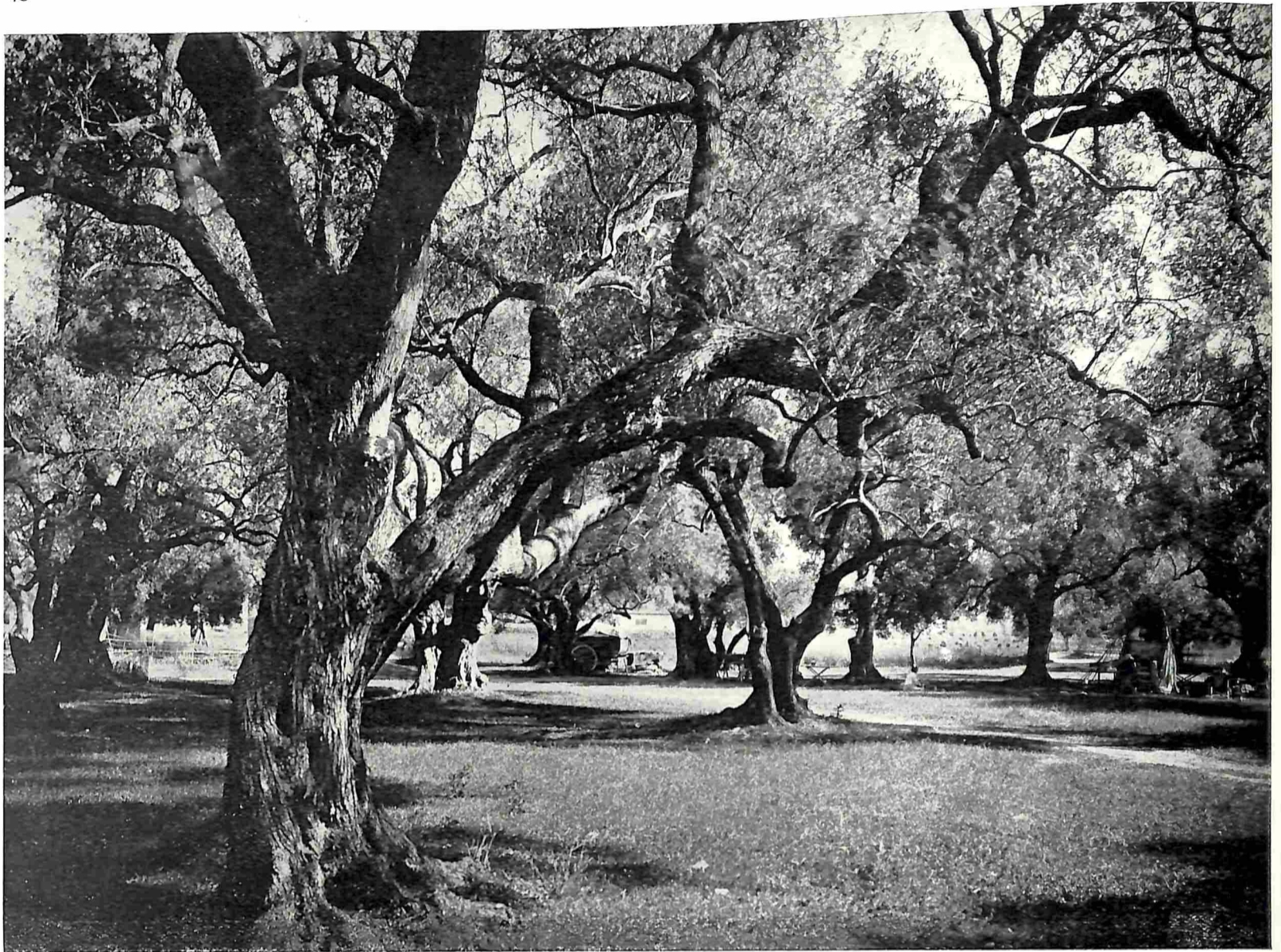
Alles was zoo allemachtig vlug gegaan, ziet u. Als ik zeg, dat het de San Francisco-lucht was, die mij, pas uit het Oosten aangekomen, overweldigde, is dat geen verklaring voor iemand, die nooit in die stad geweest is. Misschien was het, omdat ik iets tegen den ouden man gezegd had, waardoor hij erger was geworden — en omdat het meisje geweest had. Laat ik dat maar als reden opgeven. Het klinkt aannemelijker dan iets anders. Ik had zelf een zuster thuis.

Beason sleurde mij een eind straat verder mee — en als de lui, waar we tegen op liepen, hem niet gekend hadden, dan hadden wij nog wat meer te doen gekregen dan onze menschenjacht. Zij schenen Beason allemaal te kennen. Hij vroeg links en rechts om informatie. Langzamerhand gingen we zoo hard rennen, dat ik geen tijd had erover na te denken, wat ik eigenlijk met kapitein Peart beginnen moest, als ik hem gesnapt had. Dat hij zich kalm zou laten meevoeren door iemand, dien hij absoluut niet kende — als hij tenminste nog in dezelfde stemming was als toen ik hem het laatst had gezien — was een optimistische hoop, die goed paste bij de rest van mijn geestelijke afdwalingen van dien avond. Maar er werd mij geen tijd gelaten om er lang over na te denken. Als Beason mij er wel den tijd voor had gelaten, had ik misschien nog gekker gedaan en was gaan zingen:

„O vader, o vader, ga met mij naar huis

„Uw dochter, die wacht u met smart . . .”

(Wordt vervolgd).



IN DE OLIJFGAARDEN VAN PROVENCE. OLIJVENHOF IN DE „ALPES MARITIMES“

IN DE OLIJFGAARDEN VAN PROVENCE

I

Where small birds reel and winds take their delight.
(ROBERT BROWNING.)

ZOU wel eens, — zoo heb ik dikwerf me zelf afgevraagd, — iemand de zonnige zuidkust van Frankrijk hebben bezocht, zonder getroffen te zijn geworden door het mooie-, door de ietwat eigenaardige schoonheid zelfs, van het teer, mat groen en van de donkere, vaak allerwonderlijkst groeiende stam en takken van den olijfboom, van den *Olea europaea* er overal? Neen, geloof ik. Neen, — dat fijn, grijs gebladerte dat, wanneer door de zon beschenen, nu eens aan zilver, dan bijwijlen weer heel even aan mooi, oud tin doet denken, . . . dat zoo grillig bochtige en knoesterige van het zware, donkere hout, . . . dat in den regel zoo ongemeen decoratieve van den boom in z'n ensemble, . . . mij dunkt, het moet op een zeker moment haast wel de aandacht van de meest verstrooide hebben geboeid. Evengoed, — dunkt me, — als menigeen behalve door het mooie-, door het zuiver pittoreske van dien boom, nog door iets anders ervan zal zijn getroffen. Door iets . . . ja! eigenlijk moeilijk te zeggen wat, maar dat min of meer eerbied afdwingt en even tot zwijgen en nadenken stemt. Door iets, wat in de verre oudheid reeds de Grieken voelden en waardoor zij voor den olijf een bijkans godsdienstig respect hadden. In de Helleensche mythologie vinden we dezen boomdan ook aan Zeus, en meer in het bijzonder nog, aan Minerva gewijd. Immers was het niet Minerva die, — met Neptunus in twist over de vraag, naar wie van beiden de hoofdstad van het oude Attica zou worden genoemd, — uit de aarde den olijfboom had te voorschijn geroepen? (Waarvoor zij door de twaalf hoofdgoden, arbiters in dit geschil, tegenover Neptunus, — die, met zijn drietand den grond aanrakend, er een paard uit had te voorschijn doen komen, —

in het gelijk werd gesteld?) Zoo was de olijf dan bij de oude Grieken het symbool van wijsheid, overwinning, vrede, roem en overvloed. En dusdanig was de eerbied, welkemen voor dien boom had, dat bijvoorbeeld geen eigenaar van een olijvenhof ooit meer dan twee in zijn gaard mocht vellen, noch het hout ervan voor andere dan nobele doeleinden mocht gebruiken. Door den Areopagus speciaal daartoe aangestelde ambtenaren zorgden er bij hen voor, dat hiertegen niet gezondigd werd, en wee! den overtreder, hem wachtte of een zware geldstraf, of verbanning, of verbeurdverklaring zijner goederen. Van het hout van den olijf maakte men ornamenten voor de tempels, ofwel men brandde het op de altaren der goden, terwijl het oogsten der vruchten alleenlijk door jonge meisjes en getrouwde vrouwen van onbesproken gedrag mocht geschieden. Doch niet enkel bij de oude Grieken was het, dat de olijf hoogelijk werd vereerd, — ook de Romeinen hadden destijds voor dien boom in groote mate respect. Zoo was bijvoorbeeld bij hen het gebruiken van olijfhout voor profane doeleinden evenmin toegestaan, — zoo brandde men bijvoorbeeld het olijfhout bij hen óók op het altaar der goden. En gelijk de Hellenen bij hunne Olympische spelen de overwinnaars kransen van olijfbaren opzetten, zoo tooide men immers in het antieke Rome groen. — En wij? . . . Wij, in onze twintigste eeuw? . . . wijsheid" te huldigen en te beschermen; 't is waar, op geen enkel autaar zult ge olijfhout zien vlammen, noch siert men zich, en een ander, ergens geloof ik meer met zijn grijsgroen blad. En toch, . . . en toch, is niet de olijf de boom, die van alle boomen op aard, ook wij het meest eerbiedigen, — boven allen verheven, gewijd als hij voor ons is door de sublieme herinnering aan het leven en lijden van Jezus in Jeruzalem?

II

Oorspronkelijk, volgens sommigen, uit Klein-Azië, volgens anderen, uit Oost-Azië, — geleerden zijn 't nu eenmaal zelden onder elkaar eens, — treft ge den olijf thans vrijwel in alle kustlanden der Middellandsche Zee. Zoo dan ook in Frankrijk, — alwaar in het uiterste zuiden, in de departementen der „Bouches-du-Rhône”, der „Var”, en der „Alpes-Maritimes”, bodem en klimaat voor zijne cultuur alleszins gunstig zijn. Ja, — „bijzonder” gunstig zelfs zijn, geloof ik nu, nu ik zoo vele verrukkelijk mooie „oliveraies” er gezien heb en ken. Tot op 'n vijftig à zestig kilometer van zee af het land in, strekken in de groote, zonnige Provence dan overal de teer groene gaarden, vindt ge op de vlakten en tegen de helling der heuvelen overal de koele, rustige olijftuinen. Die olijvenhoven, waarin het daar vaak zoo heerlijk te wijlen en te droomen kan zijn. Venerabele, reeds eeuwenoude tuinen dikwijls, waarin boven zware, meest fantastisch gewrongen, knoestige stammen het nerveuze, zilverachtige loover speelt. Of ook wel ontmoet ge hier en daar den boom alleenstaand, statig, breed zijne donkere, grillig gekromde takken spreidend boven een oud, stil kerkpleintje, of langs een brokje verlaten landweg, of naast de ruïne van eene antieke hoeve ergens. En ja! dan maakt men toch wel in zichzelf de opmerking, dat, mogen de oranje- en de citroenboom het landschap der Provence op vele plaatsen dan al kleur en vroolijkheid bijbrengen, het toch uitsluitend de olijf wel is, die er het nobele en het waarachtig pittoreske aan geeft. Vooral in de streek tusschen Antibes en Menton, dus in het departement der „Alpes-Maritimes.” Alwaar de „olivier” een pracht, een groei bereikt, welke, zonder overdrijving, elders werkelijk haast onbekend is. Want, moet ge weten, niet overal in Provence treft ge den zelfden boom aan. Integendeel. Het aantal variëteiten van den olijf is er bijzonder groot, en elke streek geeft de hare te zien. Zoo, om maar enkele voorbeelden te noemen, zal men u rond Nice en in de buurt van Menton den „Cailletier”, den „Pendoulier”, den „Noustral” wijzen, — cultiveert men bij Antibes weer hoofdzakelijk den „Blanquetier”, als zijnde deze er het best bestand tegen de onmiddellijke nabijheid der zee, — heeft het departement der „Var” weer z'n „Cayon d'Ax”

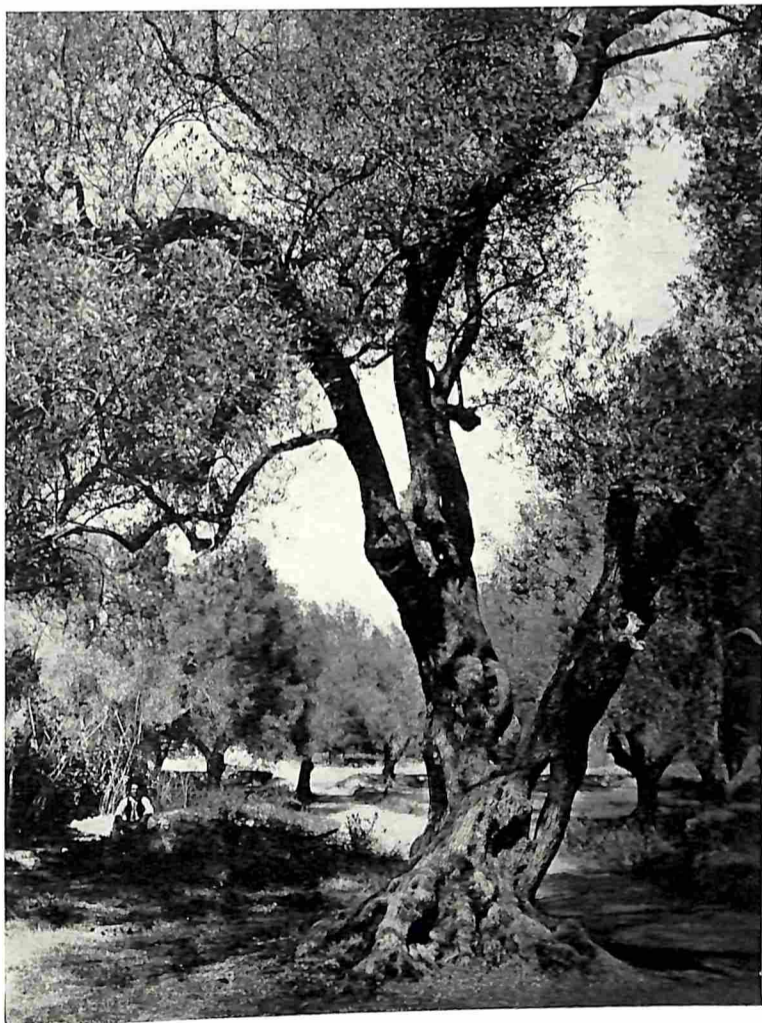


IN DE OLIJFGAARDEN VAN PROVENCE. VRUCHTEN VAN DEN „OLEA EUROPAEA”

en z'n „Avélanette”, — en geeft men in de „Bouches-du-Rhône” nu eenmaal de voorkeur aan den „Picholine” en aan den „Arabanier”. En dan, zooals gezegd, speelt, waar 't betreft het uiterlijk van den olijfbom, natuurlijk ook de aard van den bodem eene gewichtige rol. Want hij moge van huis uit dan al niet overkieskeurig zijn, en zelfs, — mits zijne wortels maar diep genoeg kunnen binnendringen, — op steenenrijke en rotsachtige gronden „willen”, toch staat bijvoorbeeld een te droog of een te vochtig terrein zijn groei danig in den weg. Zoo ook houdt de olijf, over 't geheel genomen, meer van de heuvels, — waarin ge tot zelfs op eene hoogte van vier- tot vijfhonderd meter hem nog vindt, — dan van de vlakten. En hij houdt meer ook van het oosten en het zuiden dan van het westen en het noorden. Uit welk laatste „detail” evenwel niet mag worden opgemaakt, dat de „olivier” bovenmate kouwelijk is, want, zonder er in 't minst maar onder te lijden, doorstaat deze zuidelijke boom gemakkelijk temperaturen van zeven à acht graden Celsius onder nul, — en zelfs intenser koude nog, onder voorwaarde, dat deze niet „te” lang aanhoudt.

III

Ja, zoo heeft dan van de geheele Provence, het departement der „Alpes-Maritimes” wel de allermooiste olijfgaarden. Gelijk ge er ontegenzeggelijk ook de meest eerbiedwaardige, meest imposante typen van dezen boom nog altijd vindt. En dan denk ik, nu ik dit laatste zoo neerschrijf, onwillekeurig terstond aan de giganteske, eeuwen-, eeuwenoude olijven van Nice, van Villefranche, van Beaulieu, van Cap Martin bij Menton. Waaronder sommigen zijn, die bijkans een europeesche vermaardheid hebben. Dan zie ik in gedachte weer die zware, bizar gewrongen en gegroefde, donkere stammen, stammen van vijf tot bijna acht meter in omvang, — die venerabele, honderden en honderden van jaren oude boomen van tien-, twaalf-, soms vijftien meter hoogte, majestueus alleenstaand ergens, of deel uitmakend van een of ander stemmig, heel antiek olijvenbosch. En dan herinner ik mij het verhaal weer, — mij eens van zéér betrouwbare zijde gedaan, — van hoe ongeveer vijftig jaren nu geleden, in Beaulieu-sur-Mer, in den gaard van een zekeren „monsieur” Quincenet, aan den weg van Nice naar Monaco.



IN DE OLIJFGAARDEN VAN PROVENCE. LAGE OLIJVEN (DÉPARTEMENT DU „VAR”)

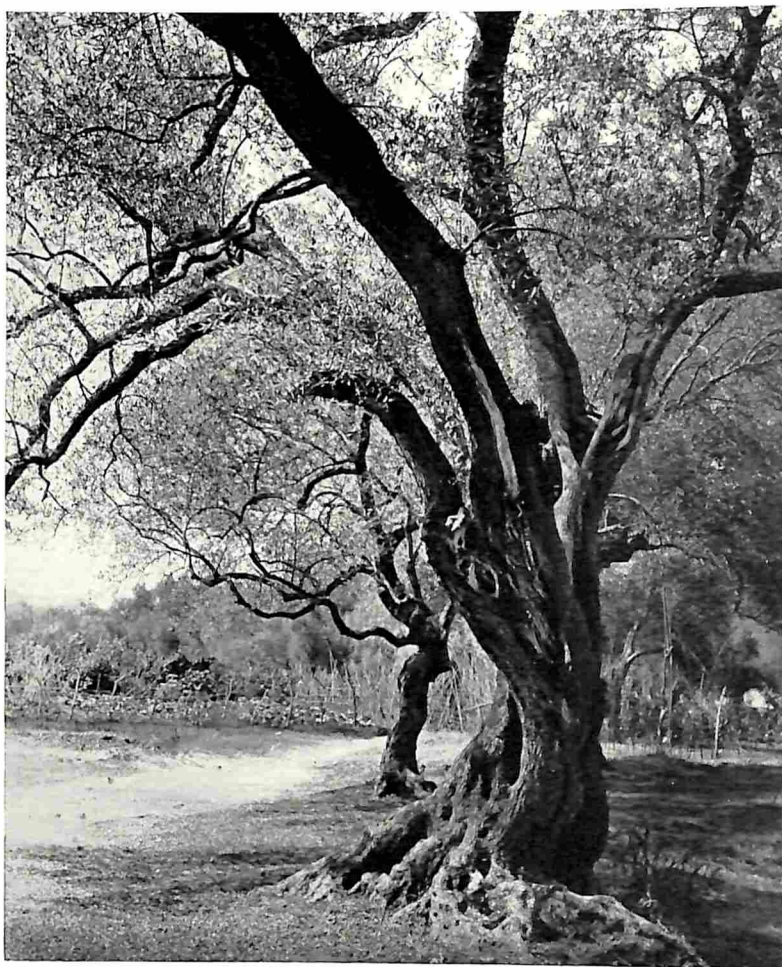
een olijf stond, die werkelijk „le doyen des oliviers” mocht worden genoemd. Denk eens even aan! de stam toch van dezen reus had namelijk, — aan zijn basis gemeten, — een omvang van bijna twaalf-en-een-halve meter, terwijl zijn gebladerte over eene rondte van meer dan dertig meter z'n schaduw wierp. Inderdaad, een curiositeit! Doch helaas, een domme onvoorzichtigheid moest dezen zoo merkwaardigen boom het leven kosten. Want op een dag, eens, dat een Zigeunertroep onder dezen grijzen olijf kampeerde en er in een holte van z'n zwaren, eeuwenouden stam bezig was het middagmaal te koken, geraakte de beroemde boom in brand. Wel was men het vuur spoedig meester, maar toch niet vlug genoeg nog om den ouden „olivier” te redden. Zwaar beschadigd, begon de eens zoo stoere, prachtige boom weldra te kwijnen, — om ten slotte onder het wreede staal van de houthakkersbijl den dood te vinden. ☼ Zoo kan de olijf dus zéér, zéér oud worden. Hòe oud eigenlijk wel, weet men, geloof ik, nog niet. Maar volgens sommige schrijvers zouden er boomen bestaan, die toch zeker vijf, zoo niet zes eeuwen reeds achter den rug hebben. En al is het ook waar, dat de olijf zich in z'n jeugd uiterst langzaam ontwikkelt, op een zekeren leeftijd gekomen, vertoont hij daarentegen des te krachtiger groei, om, gelijk we gezien hebben, — nòg later, — werkelijk enorme afmetingen vaak aan te nemen. Zoo is een boom van vijftig jaar bijvoorbeeld reeds een mooie, soms zelfs al indrukwekkende verschijning. „L'olivier est, pour ainsi dire, immortel, parce qu'il renaît de sa souche”, heeft de Chateaubriand eens gezegd. En ziet! niets is misschien méér waar. Want eigenlijk nimmer behoeft men, — gevallen van ernstige verwonding natuurlijk buitengesloten, — voor het leven van dezen boom bevreesd te zijn. Hij moge onder de jaren gebukt gaan, ziek en afgezwakt zijn, soms nauwelijks vegeteeren, . . . sterven doet hij niet. Curieuzer nog: — slechts eenige bewerking van den grond rondom, slechts een ietwat rationeele snoeiing, . . . en waarlijk, ge zult hem, in den regel in zeer korten tijd, weer altijd zien beter worden en . . . verjeugdigen.

IV

Van de alleroudste tijden af tot in onze dagen toe, is de olijf altijd een zeer geliefd sujet geweest voor teekenaars, schilders, decorateurs en beeldhouwers. En inderdaad, dat heeft mij nooit verwonderd. Want de boom in zijn geheel, haast elk van z'n takken op zich zelf, z'n lang ovaal, glanzig, grijsgroen blad, z'n kleine, witte bloemtrossen en z'n donker violette vruchten, ziet! dat alles is van een vorm en kleur, die tot uitbeelden waarlijk schier dwingen. Trouwens, ook het oogsten van de vrucht, het rapen en plukken in de gaarden werd, — en wordt nòg, — steeds weer tot onderwerp door hen gekozen. Hetgeen me óók al weer nooit heeft verbaasd. Want kijk! hoe vaak niet zag ik daar in de olijvenhoven van Provence, in de vlakten en in de terrastuinen tegen de heuvels, onder de altijd groene boomen figuren aan den arbeid, hier afzonderlijk, daar getweën, ginds weer in groep, waaraan alles, maar dan ook alles, weet ge!, even teekenachtig, even heerlijk mooi, even superbe van kleur was. Ah! geloof me, daar zijn voor een artiest prachtige, verrukkelijke dingen te maken nog, daar in de „oliveraies” aan de Fransche zuidkust! ☼ Waar de olijfboom van April tot omstreeks Juni, — al naar de ligging van den gaard, — in bloei staat, en de vruchten ongeveer vijf à zes maanden

vragen om tot volle rijpheid te komen, valt de olijvenoogst dus tusschen October en December, en zelfs soms nog tot in Maart. Waarbij de eigenlijke pluk, „la cueillette des olives” dan op twee wijzen plaats heeft. Of, — zooals in de departementen der „Bouches-du-Rhône” en der „Var”, waar de boom in den regel niet veel hoger dan vijf meter is, — met de hand — of — gelijk in de „Alpes-Maritimes”, waar men haast uitsluitend de groote boomen kent, — met de „gaule”, dat wil zeggen met een langen stok. Een eigenaardigheid evenwel van den olijf is, dat hij na ieder productief jaar 'n twaalf maanden rust als 't ware neemt. Hetgeen maakt, dat de opbrengst van een gaard dan ook slechts om het andere jaar bevredigend kan zijn. Over het geheel genomen bepaalt men zich echter gedurende de eerste maanden van den oogsttijd, — in welk departement dan ook, — alleenlijk tot het „rapen”. Waaronder moet worden verstaan, dat in den aanvang alleen de vruchten worden verzameld, die door den wind of door den regen op den grond gevallen zijn. Eerst daarna, zoowat tegen den winter, komen dan ladders en plukkorven en de „gaule” er bij te pas. Werk, waarbij, — in tegenstelling met dat van het „rapen”, hetgeen, evenals heel vroeger bij Grieken en Romeinen, nog altijd alleen door vrouwen en kinderen geschiedt, — dan mannelijke hulp ook wordt gebruikt.

THEO DE VEER

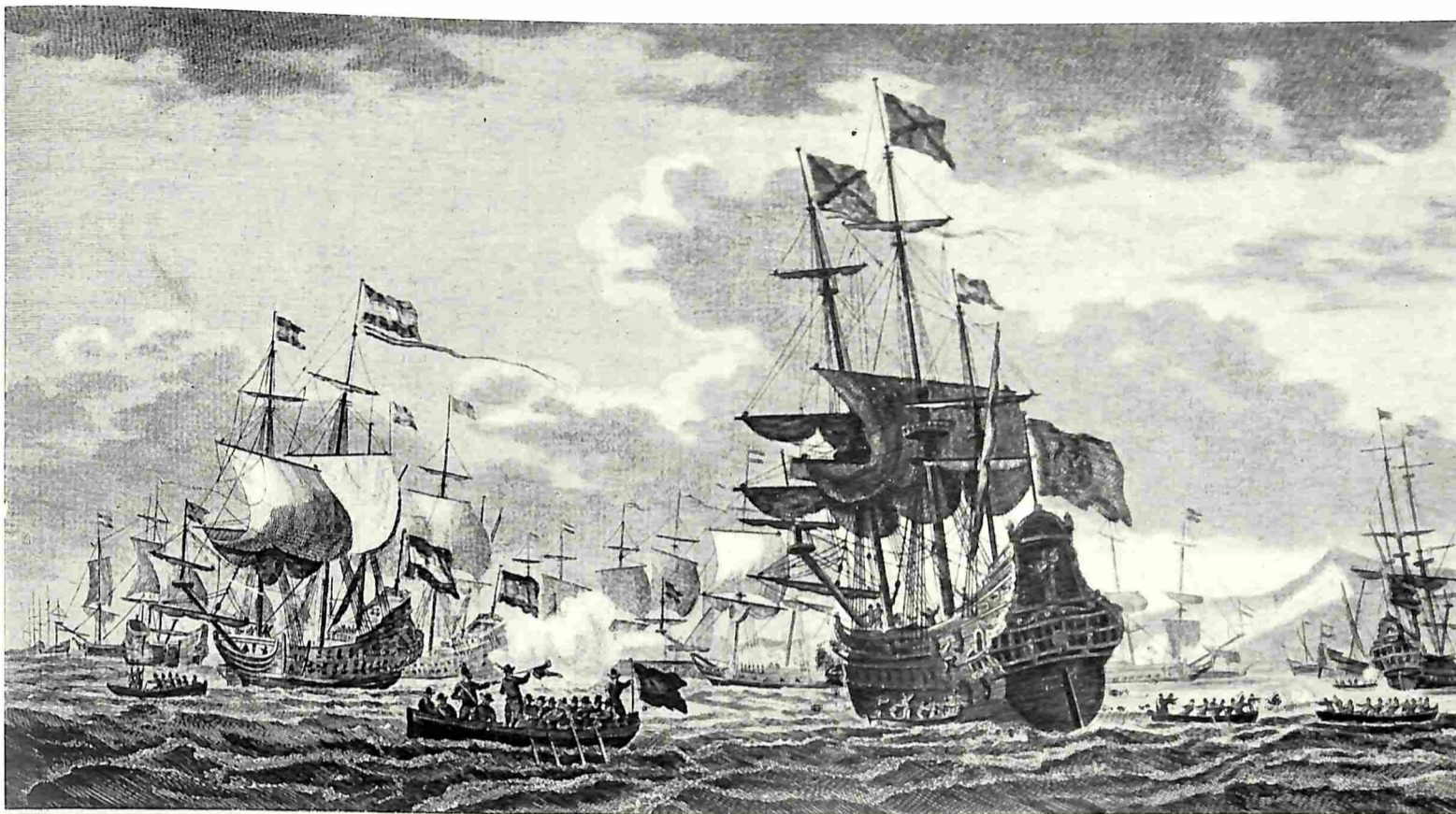


DE OLIJFGAARDEN VAN PROVENCE. DE „PICHOLINE”
(DEPARTEMENT „BOUCHES-DU-RHÔNE”)

Bij en om de verovering der Zilvervloot

OP den 9en September 1628 veroverde Piet Heyn in de baai van Matanzas de Zilvervloot. Dit feit wordt thans, na drie eeuwen, door de Nederlanders herdacht. ☼ Als een vrij simpele historie staat de gebeurtenis voor den Nederlandschen geest. De West-Indische Compagnie zendt op een goeden dag een vloot uit, die de Zilvervloot afwacht, in 't vizier krijgt, zonder slag of stoot verovert en vervolgens naar 't lieve vaderland sleept. Meer niet. ☼ Maar zóó eenvoudig, zóó anecdotisch, is de zaak toch niet. De beroemde verovering was slechts één tafereel van het eeuwendurende stuk: Jacht op Zilvervloten, waarvan de eerste actes werden gespeeld door

de Engelschen, in de volgende ook Nederlanders ten tooneele kwamen. Met de opvoering werd reeds in de 16e eeuw een aanvang gemaakt. Men kan daaromtrent heel wat lezen in het „Itinerario ofte Reysgheschrift” enz. van Jan Huyghen van Linschoten. We slaan er even een blik in. ☼ Als Jan Huyghen aan boord van de uit zes schepen bestaande Oost-Indische retourvloot de Azoren nadert, komen onverwacht en tot grooten schrik der bemanning drie Engelsche jachten opdagen, die het schip, waarop onze reiziger zich bevindt, trachten af te snijden en tegen den wal te jagen. Dat lukt niet, maar de vloot op de vlucht slaat en beschutting zoekt onder de forten van Angra op 't eiland Terceira. Voor Jan Huyghen werd reiziger ruimschoots gelegenheid had om tafereelen te aanschouwen uit de jacht op Zilvervloten. ☼ In 1589 komen er 14 pen. Ze hebben behoord tot een vloot van 50 schepen, waarvan er 11 door storm zijn vergaan en de overige zijn verstrooid. Uit vrees voor de komst der Engelschen licht deze flottilje spoedig het anker, maar wordt (op 2 schepen na) onder de Portugeesche kust door den vijand genomen. Hoeveel schatten die



PIET HEIN veroverd de ZILVERE VLOOT.

Foto C. Steenbergh

DE VEROVERING DER ZILVERVLOOT

genomen schepen hebben bevat? Dat is niet bekend geworden, maar het volgende geeft een denkbeeld van de mogelijke waarde der Westindische ladingen. ☞ Kort daarna loopen andermaal 6 schepen der verstrooide vloot op de Azoren aan en lossen hun schatten op het eiland Fayal. Het strand is er bezaaid met een waarde van 40 miljoen aan goud en zilver. Twee andere schepen landen op Terceira en ontdoen zich daar van hun ladingen, waarvan de gezamenlijke waarde op \pm 5 miljoen wordt geschat. ☞ En kan men zich niet voorstellen, hoe in 1621 bij de oprichting der W. I. Compagnie er reeds visioenen zijn gerezen van jacht op Zilvervloten, hoe met die sport is begonnen reeds vóór 1628! Inderdaad is Piet Heyn in 1626 de Zilvervloot van dat jaar reeds op het spoor geweest, maar heeft het veiliger gevonden haar niet aan te tasten, daar ze toen te geducht scheen. ☞ Maar nu, in 1628, had men er alles op gezet om Spanje's drijvende schatten machtig te worden; een vloot van 31 schepen uitgerust, zwaar bewapend en bemand, en een der beste bevelhebbers aan haar hoofd geplaatst. ☞ In Mei zeilde de vloot uit, die in last had de Spanjaarden „op te passen” en aan te tasten. Dat daarbij hevig zou moeten gestreden worden was te voorzien, want de Zilverschepen waren steeds sterk geconvoyeerd. Dat de zaak zóó vlot zou loopen, als inderdaad is geschied, kon men vooraf niet vermoeden. Dat door den onstuimigen moed van kapitein Witte Cornelisz de Wit het adviesjacht werd genomen, dat de Spaansche vloot waarschuwen moest voor de kapers op de (Cubaansche) kust, was een bravourstukje, dat (achteraf bezien) het succes de deur heeft geopend. Dat beide vloten, door storm en zeestroomingen uit den koers gedreven, ten slotte op elkaar stieten op een punt, waarop niemand dat had kunnen verwachten, was een zuiver toeval; dat nòch de forten van Matanzas, nòch de afgesneden Spaansche schepen ernstig aan 't bieden van tegenweer hebben gedacht, was een waar meevallertje.

En zóó werd de hoofdtaak van den vlootvoogd het inventariseeren van den in den schoot gevallen buit, en het zorgen, dat daarvan niet al te veel verdween in de wijde zakken van Janmaat. Wat hem best toevertrouwd was, want hij had z'n mannetjes goed onder zijn macht. ☞ Den gen September heeft de heuglijke gebeurtenis plaats, vijf dagen besteedt men met het bergen van den verkregen buit en dan wordt weer koers gezet naar het vaderland, nadat reeds een paar adviesjachten vooruit zijn gezonden met de boodschap, dat Piet Heyn's vloot in aantocht is met Spanje's schatten op sleeptouw. ☞ Maar wie nu denken zou, dat er niets anders te doen was dan rustig naar 't vaderland terug te zeilen, zou vergeten, dat er in die dagen ook nog Duinkerker kapers waren, die te stouter optraden, naarmate er meer te winnen was. En hier viel te winnen! ☞ Met die Duinkerkers werd dan ook wel degelijk rekening gehouden. Men zou ze zich gemakkelijk van 't lijf kunnen houden, als de vloot maar goed aan-

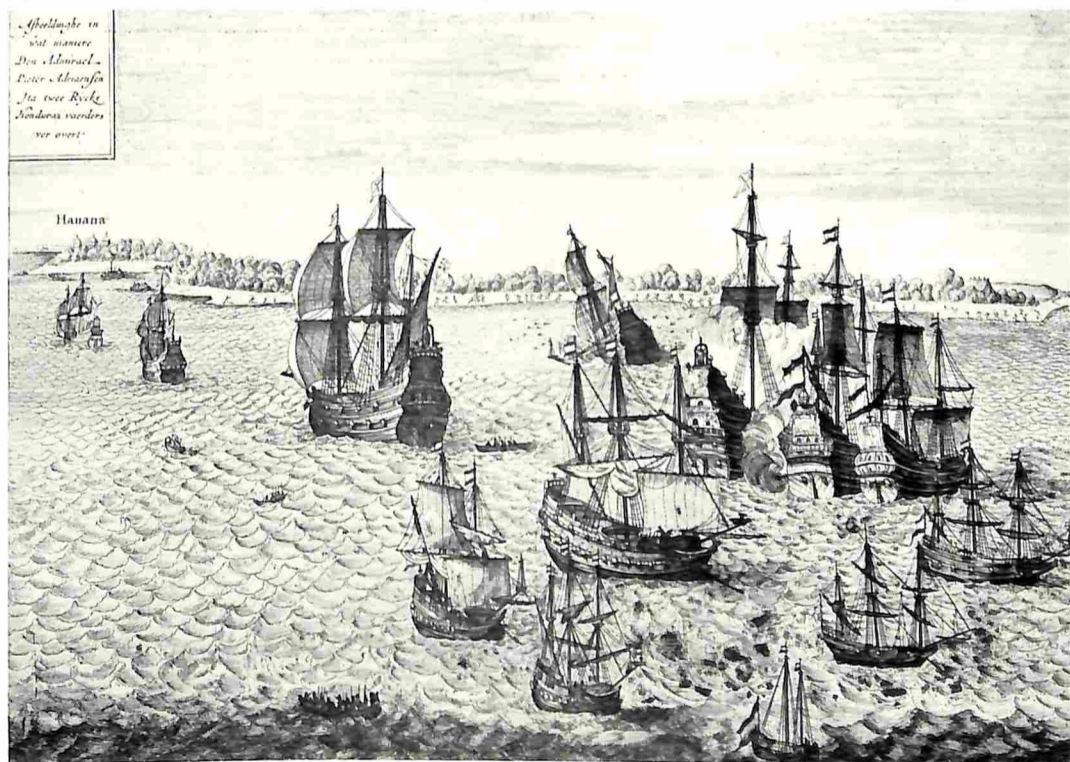


Foto C. Steenbergh

VEROVERING VAN TWEE RIJKE HONDURASVAARDERS DOOR ADMIRAAL PIETER ADRIAENSE IN HET GEZICHT VAN HAVANA OP 1 AUGUSTUS 1628

ëengesloten het Kanaal kon passeeren. Maar dat liep anders. Door stormen beloopten Piet Heyns' vloot verstoord, en belandte in gedeelten in de gevaarlijke zone. En ja, de Duinkerkers bleken op den loer te liggen. Een afgedwaald schip (d'Eenhoorn) tasten ze aan, het verdedigde zich dapper, maar als van de 47 koppen tellende bemanning er 7 gesneuveld zijn en 17 gewond, denkt men aan overgave, als gelukkig een ander en grooter schip der vloot, ook verdwaald, tot ontzet komt opdagen, en de vijand afdeinst. De eenige vijandige ontmoeting in het Kanaal was dit niet en dat in die schermutselingen niets van den gewonnen schat te loor ging, was in hoofdzaak te danken aan het beleid van den opperbevelhebber, die erop bedacht was zijn verstrooide macht zooveel mogelijk in twee Engelsche havens (Plymouth en Falmouth) te verzamelen. Wat tennaastebij gelukte. Maar hoeveel werk er voor hem in het Kanaal te doen viel, eer die verzameling gelukt was, blijkt wel hieruit: Den 16en November 1628 brengt de schipper van een der twee vooruitgezonden adviesjachten aan de Staten-Generaal bericht van de behaalde zege, springt heel Nederland overeind, tuurt het zeegat uit naar de aankomst der zegerijke vloot en 't loopt tot den 1en Januari 1629 aan, eer Piet Heyn zijn schepen weer bij elkaar heeft.

Dan wordt koers gezet naar het vaderland; de admiraal zelf valt binnen in de Maas, een groot deel der vloot met de meeste der zilverschepen in Texel, en kort daarna ligt dit wondereskader voor anker vóór de paalrijen van de Amsterdamsche haven. In Amsterdam heeft de W. I. Compagnie haar hoofdzetel, en haar hoofdkwartier heeft ze opgeslagen in een huis aan de Haarlemmerstraat, dat thans nog dienst doet als Wees-, Oude Mannen- en Vrouwenhuis der Hersteld-Luthersche gemeente. Dáár zullen de schatten worden onderdak gebracht. Dáár moet het nieuwsgierig publiek zijn om een blik te kunnen werpen op de fabelachtige schatten van Spaansch Amerika, en dáár kreeg men wat te zien, want duizenden ponden zilver en goud, gouden en zilveren voorwerpen, paarden en kostbare edelgesteenten, verfhout en huiden zijn dagen achtereen door vloten roeischuiten naar den wal gebracht om te verdwijnen in de ruime kelders van het West-Indisch Huis. Velen profiteerden van 't verkregen gewin, de Bewindhebbers 't meest en verder ieder naar zijn rang (met uitzondering van Witte Corn. de Wit, die niets kreeg). De matrozen kregen elk 17 maanden soldij, maar velen van hen waren daarmee lang niet tevreden.

Zij, de mannen, die het werk hadden gedaan, waren achtergesteld bij de aandeelhouders, die rustig thuis waren gebleven. Dat was hun meening en daarvoor kwamen ze rondborstig en luidruchtig uit op de binnenplaats van 't West-Indisch Huis. Maar de Bewindhebbers, aan wie ze hun grieven hadden willen blootleggen, waren er niet en 't kantoorpersoneel wist met een vriendelijk praatje Janmaat buiten de deur te krijgen, die daarna onmiddellijk werd gesloten. Dat werkte verkeerd, deed de opgewondenheid nog toenemen. De onrustige hoop, aangehitst door kroeghouders en slecht vrouwvolk uit de buurt, dreigt steeds luider, gebruikt daarbij straatstenen voor argumenten, begint met bijlen de deur open te hakken en komt zoowaar met een kanon aansleepen . . . De belegerden daarentegen maken handgranaten gereed, laden pistolen en musketten . . . De zaak ziet er dreigend genoeg uit, maar, als er onverwacht een compagnie soldaten komt aanmarcheeren verandert plotseling het tooneel, ziet men de oproerige bende naar allen kant verstuiwen. Omstreeks dezen tijd had nog een opzienbarende gebeur-

tenis plaats. Velen in den lande waren begeerig den fabelachtigen schat te zien, aan maar weinigen werd dit toegestaan, en onder die bevoorrechten behoorde Frederik van de Paltz, ex-Koning van Boheme en zwager van onzen stadhouder Frederik Hendrik. Hij reist van den Haag naar Haarlem en komt daar voor de keus te staan hoe verder te reizen. De rechte weg van Haarlem naar Amsterdam bestond destijds nog niet; de reiziger had de keus tusschen den bochtigen Spaarndammerdijk en den weg over 't Y. De Paltzgraaf koos den laatsten weg . . . tot zijn ongeluk. Want de veerschuit, waarin hij met zijn gevolg had plaats genomen, werd door een storm overvallen en ongeveer ter plaatse waar thans de Hembrug ligt door een ander schip overzeild. Van het reisgezelschap werden maar vijf personen gered, waaronder Frederik; acht andere verdronken, waaronder zijn zoon. Dit droevig geval deed voor de zooveelste maal gevoelen, hoe dringend de behoefte was aan een betere verbinding tusschen Haarlem en Amsterdam en . . . leidde ditmaal tot een daad. In 1632 werd begonnen met het aanleggen van een nieuwen weg met vaart ernaast, een paar jaar later kwam dit werk gereed, lagen de oude wegen voorgoed achter de bank. Goed gezien is dus de lijnrechte straatweg Amsterdam-Haarlem

een blijvend herinneringsteekeken aan de verovering der Spaansche Zilvervloot. Niets ligt meer voor de hand dan Piet Heyns' expeditie te beschouwen als een plezierreisje, door een financieel succes opgevoolijkt, maar niets is minder waar. De ziekerapporten der afzonderlijke schepen wijzen dit wel uit. We bladeren er even in. De „Neptunus”, met 155 man aan boord, keert terug met slechts 55 valide mannen; de overige zijn ziek. „De Griffioen”, met 194 man, heeft bij de thuiskomst 130 zieken aan boord. Op de „Haarlem” kunnen van de 120 man maar 30 meer dienst doen. Nog erger is „De witte Leeuw” eraan toe: dáár zijn er van de 147 man maar 23 gezond gebleven, de rest ligt zien. De verliezen op Piet Heyn's tocht, door ziekte geleden, waren als bij andere expedities, ernstiger dan die, door de kogels van den vijand aangericht.

L. NOOTER



. . . ENGELSCH BIER, BRUNSWIJKER MOM . . .

HET BIER IN NEDERLAND

VERSCHILLENDE omstandigheden hebben ertoe bijgedragen om het bier in ons land een volksdrank bij uitnemendheid te noemen, misschien wel, omdat de wijnstok hier niet groeit, en, behalve wellicht in Zuid-Limburg, sterke dranken niet werden gefabriceerd, thee en koffie nog niet bekend waren en de wijn bovendien een drank was voor meer gegoeden. Al spoedig was in het handelsverkeer met Oost- en West-Duitschland, de Nederlanden, Engeland en Scandinavië het bier van groote beteekenis en werd uit Bremen, Wismar, Stralsund, Rostock en Lubeck vooral in Vlaanderen in groote hoeveelheden ingevoerd. In de Noordelijke Nederlanden was dit voornamelijk met het Hamburgsche bier het geval. Voor de inleiding van mijn artikel heb ik in algemeene trekken van „de Generale Brouwers van Holland”, dissertatie van Mej. Dr. E. M. A. Timmer, gebruik gemaakt. De bepalingen, daarin voorkomende, waren vrijwel op alle brouwsteden en brouwerijen toepasselijk en behoeven dus bij de afzonderlijke besprekingen in dit artikel niet te worden herhaald. Als brouwsteden, die voor den uitvoer produceerden, moeten in de eerste plaats Haarlem, Delft, Gouda en Amersfoort worden genoemd. Gebrouwen is er zoo goed als in alle steden. Ook buitenlandsche bieren werden hier veel gedronken, zooals Engelsch bier, Brunswijker mom,



... EN BREMERBIER EN DANTZIGER JOPENBIER

Luiksche en Bremerbier en Dantziger jopenbier. In de 17e en 18e eeuw was de bierbrouwerij een vrij bedrijf, waren de brouwers vereenigd onder een bestuur van overlieden en vormden geen gilden. Uit de brouwsteden voeren op andere plaatsen vaste bierschippers. Belangrijke factoren in de geschiedenis van het bier zijn impost en accijns. Volgens de generale ordonnatie op de gemeene middelen van 1654 en '55 waren van den impost vrijgesteld, behalve de leden van het huis van Oranje, de heer van Brederode, alle vreemde gezanten, die van de „Collegie Theologie” binnen Leiden, de gasthuizen, Heilige Geesthuizen, leprooshuizen en dergelijke van de liefdadigheid bestaande instellingen. Een brouwer mocht geen bier afleveren of vervoeren, dan op vertoon van een impostbiljet, waarop kwantiteit en kwaliteit waren vermeld, dus wat men tegenwoordig zou noemen een gelebiljet. Op overtreding stond een boete van 600 gulden en een jaar schorsing. Een zeer algemeene methode van fraudeeren schijnt geweest te zijn uitheemsch bier op te leggen in inheemsch fust. Overtreders werden bedreigd met een boete van 3000 pond per vat, behalve afstraffing aan den lijve, openbare geeseling op zijn minst. In iedere besloten stad zetelden tot inning van den impost een of meer collecteurs. Gaan wij nu eenige der voornaamste brouwsteden eens na, om te beginnen met Amsterdam. Reeds in de 13e eeuw werd daar bier gebrouwen, ofschoon niet blijkt, dat er toen reeds handel in gedreven werd; ieder brouwde zijn eigen „drinckel byer”; maar reeds in 1303 vorderde de Graaf een „gruutgelt”, dat in 1435 onder den naam van „bieraccijns” werd verhoogd. Gruut was een stof, zegt Mej. Dr. Baudet in haar dissertatie „Maaltijden en keuken der middeleeuwen”, om het brouwsel smaak en wellicht ook duurzaamheid te geven en werd waarschijnlijk getrokken uit een heideplant, de wilde rosmarijn, die men in de 14e eeuw door hop heeft vervangen. Toen en misschien reeds vroeger, bestonden in Amsterdam reeds verscheidene brouwerijen, ofschoon men ook andere bieren dronk, zoals Oostersch, Hamburger, Bremer, Wismar en Duisburgsch bier, bovendien waren de Dordtsche, Delftsche en Haarlemsche bieren erg in trek. Van de inlandsche soorten onderscheidde men „dickenbier”, van de beste kwaliteit, „dunnebier” en „scharbier” voor den gemeenen man, voorts „kuitbier”, dat zonder hop gebrouwen werd en daarom vrij was van accijns. „Ael” werd met minder hop gebrouwen en had veel overeenkomst met het Engelsche „ale”, dat ook reeds in de middeleeuwen schijnt gedronken te zijn. Dan had men nog het „alderquaatste” bier, dat met gagel vermengd werd, een aftreksel van den mirteldoorn, „om de hoppe te sparen”; of om het bier sterk te maken. In 1476 bedroeg de accijns op het vreemde bier 14, op het inlandsche 9 stuivers. De brouwerijen stonden

onder toezicht en bescherming van de overheid, die in 1497 een ordonnantie op de neringen der brouwerijen overwoog. In 1505 telde Amsterdam negen brouwerijen en in 1620 deden vijftien brouwers den eed „der steden accijnzen niet te zullen verkorten”, welk voorbeeld in 1621 door achttien, in 1622 door zeventien brouwers werd gevolgd. Tot de meest bekende brouwerijen behoorden toen „het Osje”, waarnaar de Ossenspoeksteeg bezuiden de Luthersche koepelkerk is vernoemd, de Burcht, de Dubbele Arent, nog een paar op de Brouwersgracht enz. In 1699 werd door de brouwers, met het oog op de concurrentie, aan de overheid verzocht het aantal brouwerijen te bepalen, hetgeen echter van de hand gewezen werd. Integendeel: in 1749 kwamen er nog een aantal bij, zoals de Zwaan, de Haan, de Roskam, het Roode Hert, 't Wit Hart, de Star, het Lam, de Dubbele Sleutel, de Gekroonde Valk. Het college van overlieden vergaderde in den Handboogdoelen. De eerste keur op het bier vinden wij in 1675, ofschoon er wel vroeger keuren zullen hebben bestaan. De impost of accijns moest terstond aan de brouwers betaald worden, „zonder dat dezen die mochten voorschieten”. Het bier werd door de bierdragers aan huis bezorgd per slede, waarvoor slechts één paard gespannen mocht worden. Het was verboden bieren te verkuipen of „verkaffen”, dat uitsluitend in de kuiperijen mocht geschieden. Ook was het verboden de vaten te verbranden of door te zagen, waartegen bij herhaalde overtreding met geeseling werd bedreigd. De vaten werden door een gezworen brander gebrand, terwijl het uitdrukkelijk verboden was bier af te leveren in ongebrande vaten. Bij klachten dat het bier vatvuil of „droef” was, werd de bierproever gehaald. Behalve de bierdragers had men nog de „bierschoyers”, die de bierstekers of tappers voorzagen van buitengebrouwen bier. De bierdragers en bierschoyers vormden een gilde, waarvan het eerste en aanzienlijkste was en reeds in 1456 wordt genoemd. Ze verrichtten ook andere diensten, o.a. het dragen van lijken uit het Aalmoeshuis, waarvoor ze 24 stuivers ontvingen. Bij processien liepen ze met een kaars in den stoet. Het gilde der bierschoyers vinden we het eerst vermeld in 1621; het ging in 1751 teniet, nadat eerst de gildeknecht en daarna de dienstmaagd waren afgedankt. Daarna kwam men bij elkaar aan huis om de onderlinge belangen te bespreken. Het comptoir der bierdragers was eerst gevestigd op het Damrak, daarna op den N. Z. Voorburgwal en eindelijk tegenover het Begijnhof. Aanvankelijk werd het bier gebrouwen met het water der stadgrachten. Toen dit brak en onbruikbaar bleek te zijn, bezigde men daartoe in 1560 het water uit het Haarlemmermeer, terwijl aan de stad verzocht werd daarvoor twee schepen gereed te houden. Toen ook dit water niet goed bevonden werd, nam men in 1624 zijn toevlucht tot de Vecht, waartoe aan zekeren Pieter



... GEVAAR LIEPEN ARMEN EN BEENEN TE BREKEN

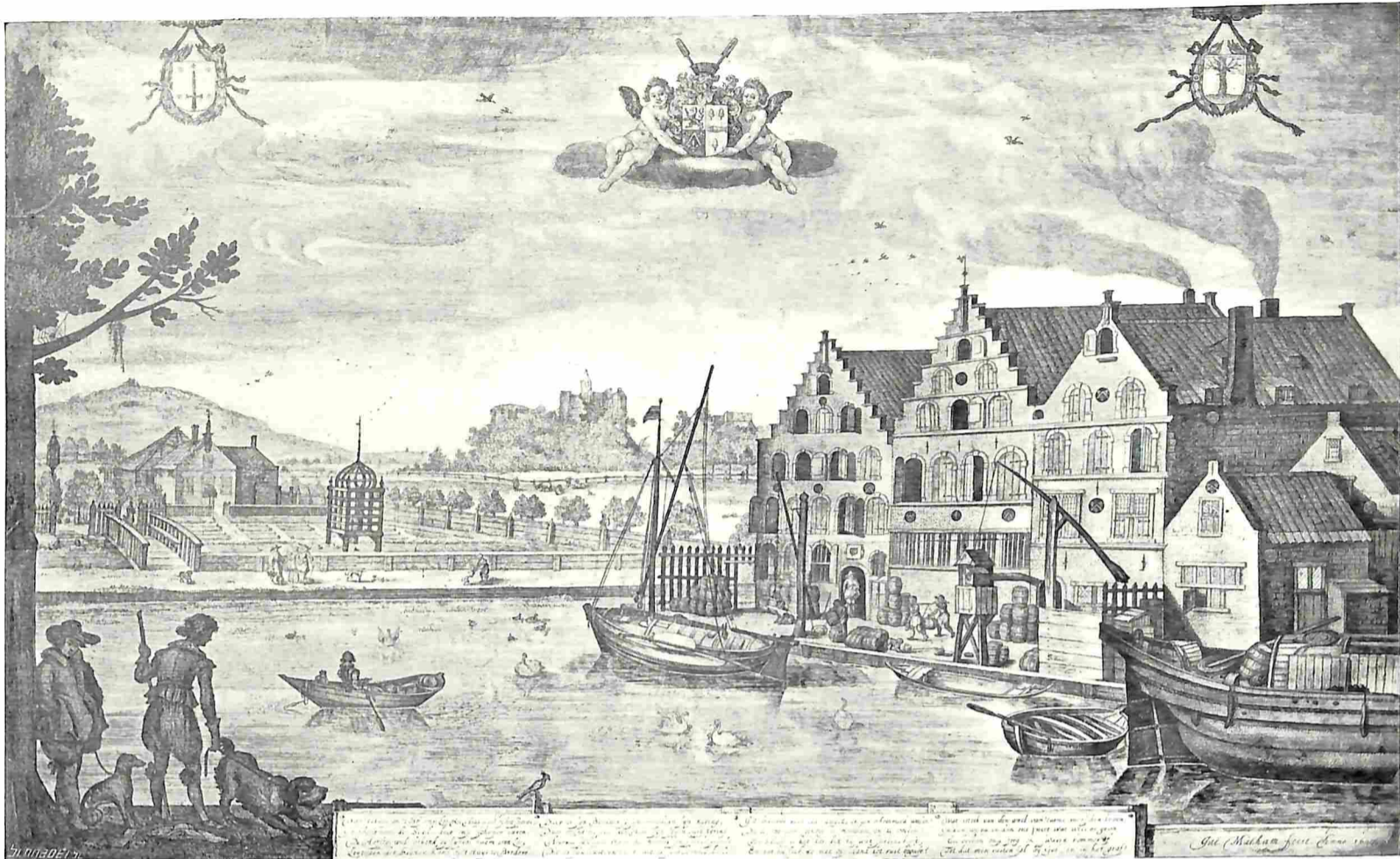


Foto C. Steenberg

HAARLEM'S BROUWERIJEN. TWEE BEZITTINGEN VAN JAN CLAESZ. LOO. RECHTS: DE BIERBROUWERIJ „HET SCHEEPJE”, LINKS: LOO'S BUITENPLAATS BIJ HET DUIN, IN DE NABIJHEID VAN DE RUINE VAN BREDERODE, (THANS CAFÉ-PENSION VELSEREND). HOEWEL OP RUIM EEN UUR AFSTAND VAN ELKAAR GELEGEN, HEEFT DE HAARLEMSCHE PLAATSNIJDER JACOB NATHAM ZE VOLGENS OPDRACHT VAN DEN BURGEMEESTER-BIERBROUWER OP ÉÉN AFBEELDING VEREEUWIGD

Meijbos octrooi verleend werd, terwijl hij tevens fontein en zou aanleggen op den Dam, de Vischmarkt en andere plaatsen. Van het een noch het ander is iets gekomen. In 1656 stelde de Overheid het water uit het Gein beschikbaar, waarvoor de brouwers 4500 gulden zouden betalen. Ook dat ontwerp is blijven steken, totdat in 1695 aan zekeren Hille, commandeur van Hulst, octrooi werd verleend om water in de stad te brengen. Toen ook dit tot geen voldoende resultaat leidde, besloten de brouwers zelf het water uit de Vecht te gaan halen, waarvoor speciale schuiven werden gebouwd. Hieraan knoopt zich vast het ontstaan van den ijsbreker en de herberg van dien naam. Wanneer de Amstel dichtgevroren was, werden de schuiven van ijzeren borden voorzien om de vaart open te houden. De brouwerijen werden met turf gestookt en slechts bij harde winters mochten smidskolen worden gebezigd. Door het toenemende gebruik van thee en wijn in 't begin der vorige eeuw, werd aan de brouwerijen groote afbreuk gedaan en verminderde het aantal snel. Later kwam er wel een vleugje van herstel, maar de bakens waren verzet en de Nederlandsche industrie dreigde tegronde te gaan door het vreemde brouwsel, waaraan men vrij algemeen de voorkeur gaf. Toen heeft de Heer Gerard Heineken te Amsterdam zich de zaak aangetrokken, in 1863 nam deze de brouwerij de Hooiberg over, welke hij in 1868 verplaatste naar de tegenwoordige ligging (Singelgracht buiten de Utrechtsche barrière); in 1873 maakte hij er een N.V. van onder den naam: Heineken's Bierbrouwerij Maatschappij. Gerard Heineken was de man, die de ondergisting in Nederland introduceerde: tot ongeveer 1870 was het bier, dat hier te lande werd gebruikt beter te vergelijken met het Engelsche ale, Porter, enz., die bovengistende bieren zijn. Omstreeks 1870 rijpte ook bij de Heeren Jhr. C. A. de Pestere en J. H. van Marwijk Kooy het plan tot het oprichten eener brouwerij. Er werd een terrein gekozen aan de buitenzijde der stad, dicht aan de Mauritskade. De brouwerij zou den naam dragen van Beiersch Bierbrouwerij „De Amstel” onder de firma de Pestere, Kooy en Co. In het jaar 1870 werd de eerste steen gelegd en 20 jaar daarna, dus in 1890 werd deze firma omgezet in haar tegenwoordigen vorm, de Naamlooze Vennootschap Beiersch Bierbrouwerij „De Amstel”. Nog in dat zelfde jaar werd een tweede

Heinekensbrouwerij, te Rotterdam, gesticht, die in geen enkel opzicht voor haar Amsterdamsche zuster behoeft onder te doen. ☒ Rotterdam, welks brouwering reeds in de 15e eeuw van belang was, telde in de eerste helft der 17e eeuw meer dan 30 brouwerijen, waarvan de voornaamste waren de Dissel aan de Coolvest (1680), later veranderd in „de Oranjeboom”, de Kroon, de Leeuw met den Staf, de Witte Leeuw, de Lely en de Drie Ringen. De Dissel was aanvankelijk een branderij, maar ging in 1671 over aan Hendrik Strijckelenberg, die tevens bier ging brouwen. Ook kreeg zijn brouwerij toen den naam van de „Oranjeboom”. In 1884 komt nog voor de firma Baartz & Co. Deze bracht daarna haar brouwerij „de Oranjeboom” van de Coolvest over naar de Nassaukade op Feijenoord, waar in 1921 het 250 jarig bestaan der brouwerij, waarvan Strijckelenberg in 1671 als de stichter werd beschouwd, feestelijk werd herdacht. ☒ De Haarlemsche brouwering bereikte haar toppunt van bloei in de 15e eeuw. In 1494 telde men daar 120 brouwers, in 1513 nog maar 77. De voornaamste brouwerijen waren de Twee Leliën, het Springende Paard, de Olifant, de Passer, de Drie Klaveren, het Hoefijzer, het Schip en het Anker. Allen zijn verdwenen en tegenwoordig beteekent het bedrijf weinig meer. Minder schijnt in andere plaatsen van Holland de brouwerij te beduiden te hebben gehad, behalve in Enkhuizen. In 1470 werd door Karel den Stouten, om het geld voor het herstel der dijken bijeen te krijgen, een hooge accijns geheven van het bier, dat in Hoorn werd ingevoerd en ter voorkoming van het geknoei met vaten en andere biersoorten werd in 1646 aan de brouwers een ordonnantie voorgeschreven. Volgens Eikelenberg's „Beschrijving van Alkmaar” bloeide daar de brouwering vooral in de 16e eeuw. ☒ De Delftsche brouwerijen dagteekenen van de 13e eeuw en zijn daar tot grooten bloei gekomen:

Een stad, die stoft op 't puik van drank en wolle kleding, Op tijdelijk gemak en rijke scheepsuitreding.

☒ De hop moest gekocht worden van den Graaf. ☒ Philips de Goede liet een watermolen bouwen voor het bier, „vermits de coopmanschappen de ziel der welvaart en 's Graven schatkist aanzienlijke voordeelen daarvan trekt, de brouwerijen in alle maniere te mainteneeren als principaalste hoofd-

nering voor stad en provincie." Bijna een derde deel der stad bestond uit brouwerijen en „d' armen der stad vinden daar ook goed onderhoud door de liberaliteit der rijke brouwers". ☒ De patricische Delftsche brouwers zooals de Bleiswijck's en de Graswinckel's, zaten in de vroedschap, 't geen J. v. d. Does deed uitroepen:

Wat dunkt u lezer, heeft dat volk niet wel gebrout.

Dat s' hare kassen voor mout, gepropt met gout?

☒ Ook Hugo de Groot heeft het Delftsche bier bezongen. Dat Jan Steen een bierbrouwerij in Delft gehad heeft, is bekend. In een ouden gevel aan de Koornmarkt duidt een steen het huis aan. Latere onderzoekingen hebben aangetoond, dat de brouwerij niet daar gevestigd was, maar aan de Oude Delft, tegenover de Binnenwatersloot, een paar huizen vanaf de Peperstraat. Prof. Eisler vertelt in zijn boek „Alt Delft", dat vele brouwerijen later in plateelbakkerijen veranderd zijn. De oude Delftsche brouwers hadden meestal hun fabricage op zolder en dikwijls was beneden een taveerne. In de 13e eeuw en wellicht ook later, zorgde de vrouw voor de bierfabricage. Na 1567 kwam de Delftsche brouwering, na een bloeitijd van 250 jaar, tot verval, waartoe de oorlogen wel het hunne zullen hebben bijgedragen. De rijkgeworden brouwers trokken zich op hunne landgoederen terug, maar voor het bierbedrijf was de gordijn voorgoed gevallen, althans het vet was van den ketel.

(Slot volgt)

K. L. SCHAMP

DE RANSUIL

UILEN zijn merkwaardige vogels. Ze leven zoo verborgen, dat de meeste menschen ze niet kennen, of het moest uit den diertuin zijn. Toch wonen er veel uilen bij ons; vooral in de duinen treffen we ze aan: den kleinen fellen steenuil, die in konijnenholen broedt, den grooten ransuil en den donkeren ransuil. ☒ De ransuil woont in het bosch; op een uitstekende tak van een ouden den heeft hij zijn uitkijkplaats, de „roest". Zijn jachtgebied ligt echter op het open veld, waar hij de veldmuizen en spitsmuizen wegvangt. Is er een menschelijke woning in de buurt, dan jaagt hij 's avonds op de musschen die onder de pannen huizen en zoo nu en dan neemt hij wel eens een spreek mee ook. ☒ Ik ken ergens een oude boerderij midden in de duinen.

Prachtig liggen de witgekalkte huizen tusschen het hooge geboomte, dat zich naar drie zijden ver uitstrekt. Hier en daar liggen open vlakten, vroeger bouwland, maar nu, sedert de waterleiding het water aan de duinen onttrokken heeft, liggen de landen braak en onbewoond en zich een ruige wildernis. Hier krioelt het van de muizen en het is dan ook voor verscheidene ransuilen en torenvalken een geliefd koosd jachtterrein. ☒ In het hoog opgaand dennbosch in de buurt hebben de ransuilen hun horst; daar zit het vrouwtje te broeden terwijl het mannetje op zijn vasten uitkijkpost zit. ☒ Komt er een mensch bij den nestboom, dan zit de broedende vogel door het takkengewirwar van den nestrand naar beneden te kijken. Meermalen heb ik daar beneden door den kijker hem aangekeken en die poranje oogen onder de grappige veerpluimpjes naar me zien gluren. Komen de menschen te dicht in de buurt, of kloppen ze tegen den nestboom, dan vliegt de uil van 't nest en verdwijnt geruischloos tusschen de takken. Klagelijk miauwend blijft hij door 't bosch rondvliegen, maar steeds achter de dennentoppen. ☒ Het is moeilijk om, meer dan oppervlakkig, met den ransuil kennis te maken, want zijn meest intense leven speelt zich niet overdag af. ☒ Eén ding kunnen we echter precies van hem te weten komen: dat is zijn menu. En juist deze voedselkwesie van de roofvogels is belangrijk, want vele valken en uilen worden nog geschoten, omdat men meent dat ze schadelijk zijn, door het eten van nuttige dieren of van jachtdieren. Nu kunnen we omtrent de voeding zeer veel te weten komen op de volgende wijze: de prooi wordt altijd met huid en haar verslonden, zelfs de beenderen gaan

mee naar binnen. Het spreekt vanzelf, dat niet alles verteerd wordt. De onverteerbare deelen pakken zich in de maag samen en worden weer teruggegeven. Deze z.g. uileballen nu vinden we regelmatig onder de roestplaatsen en aan de schedeltjes, die er in zitten kunnen we zien, wat de uil gegeten heeft. Meestal zijn het muizen en musschen, soms een spitsmuis of een spreek. Die uilen bevatten gemeenlijk een musschen schedel, een paar spreek en schedels van spitsmuis en veldmuis, een paar kake van een rat. ☒ De schadelijkheid van den ransuil valt dus nogal mee, hij is integendeel van menschelijk standpunt bezien beslist nuttig. De muizen zullen hem echter wel zeer schadelijk vinden! ☒ Onze ransuilen trekken in het najaar weg, maar ook daar zien we niet veel van. 't Eenige wat ik er van gezien heb, zijn twee uilen, in een lichte Septembernacht op jacht in den maneschijn. En vermoedelijk trekken ze ook grootendeels 's nachts.

N. T.

ROEM EN DIERENLIEFDE

OVER het algemeen denkt men het eerst aan kleine kinderen, wanneer er over dierenvrienden gesproken wordt en toch zijn er vele voorbeelden aan te halen waaruit duidelijk de liefde van „grooten" mannen voor dieren blijkt. De Romeinsche keizer Tiberius had tot gezelschap een slang, die hij had gewend om uit zijn hand te eten. ☒ Van Augustus is bekend dat hij bijzonder veel van een papageai had, die hij niet meer van een kwartel hield. ☒ Honorius, een andere Romeinsche keizer, had zooveel verdriet van het verlies eener hen, Roma genaamd, dat hij graag Rome zelf had gegeven om haar terug te krijgen, maar . . . in dien tijd had Alaric Rome juist ingenomen! ☒ Toen Lodewijk XI, te Plessis les Tours zieke was, vond hij alles wat zijn hofhouding voor zijn vermaak deed, vervelend, uitgezonderd een paar varkentjes, die vreemd waren uitgedoscht en op een eigenaardige manier gedresseerd. ☒ Richter was verzot op tamme dieren, die hij altijd om zich heen had. De éne keer was het een muis, de volgende maal een witte kruisspin, die hij in een doos met glazen deksel had. Onderaan was een deurtje, waardoor hij zijne gevangene met doode vliegen kon voeren. Tegen den winter verzamelde hij voedsel voor zijn kleinen boomvorsch en zijn tamme spin. Aan een vriend van hem schreef hij eens: „Ik had er wat om gegeven, dat je mij op straat of in de Harmonie had gezien. Dan zoudt ge mijn eekhorentje op mijn schouder hebben gezien. Het bijt niet meer". ☒ Van Rembrandt, gaat het volgende verhaal: Eens toen hij bezig was een familiestuk te schilderen, vertelde men hem, dat zijn aap gestorven was. Nauwelijks kon hij zijn verdriet bedwingen. Snikkend begon hij den vorm van een aap op het familiestuk te teekenen, terwijl hij zijn ongelukkig lot luide beklagde. De verontwaardigde familie beval hem het dier weer uit te wisschen. Rembrandt stoorde zich hier echter niet aan en ging voort met het schilderen van zijn aap. „Houd dan Uw schilderij maar voor U," zei het hoofd der familie. „Dat zal ik ook," antwoordde de schilder en behield zoo het portret van zijn gestorven lieveling.

J. MAXONIUS

ALFONSO II HERTOG VAN FERRARA

DOOR

9) KAZIMIERZ CHŁĘDOWSKI

(Slot)

ALFONSO was daarvoor echter niet te vinden, maar overigens stuitte het plan toch af op het verzet van paus Pius V, die de algemeene ergernis, welke een dergelijk huwelijk zou veroorzaken, vermijden wilde. ☒ Zoo bleef Luigi voorgoed kardinaal. Men beschouwde hem



DE RANSUIL

als „den schitterendsten” kerkvorst, want hij voerde een gastvrije hofhouding vol luister, besteedde groote bedragen aan reizen en bij het kaartspel, gaf kostbare geschenken aan vorsten, die hij voor zich wilde winnen en overlaadde de schoone en voorname vrouwen in Rome, Ferrara en Frankrijk met kostbaarheden. Hij steunde de dichters, versierde zijn paleis Diamanti te Ferrara en liet den bouw van de prachtige villa der d'Este's in Tivoli voltooiën. ☞ Toen Luigi in 1577 en 1578 in Rome vertoefde, bestond zijn gevolg uit driehonderd negen en veertig personen, hovelingen en dienstponeel. Hij verwierf in dien tijd twee derden van het paleis der Orsini's te Montegiordano. Zijn geweldige inkomsten, welke menig souverain hem kon benijden, waren echter niet voldoende om al de kosten te dekken, die de kwistige prelaat maakte. In zijn laatste levensjaren had hij dan ook veel last van zijn schuldeischers, die hem steeds met beslag op zijn goederen dreigden. Om daaraan te ontkomen ging Luigi voort met hetgeen hij in zijn jonge jaren reeds deed: hij verpandde tot het laatst van zijn leven bij Joodsche bankiers alles, wat hij aan kostbaarheden te verpanden had. ☞ Door een te weelderige levenswijze ondermijnde hij zijne gezondheid en op de raadgevingen van vrienden en geneesheeren, om zich toch vooral wat te ontzien, werd door hem geen acht geslagen, zoodat de gevolgen niet uitbleven en hij reeds in Januari 1586 overleed. De vleiers van het geslacht d'Este beweerden, dat geheel Europa wanhopig was over zijn heengaan en een zekere Sebastian Ardesi gaf in Padua een verzameling klaagliederen uit, onder den titel „Vari lamenti d'Europa nella morte di Luigi d'Este”. Tot zijn erfgenaam had de kardinaal Cesare d'Este aangewezen, die de nalatenschap, welke met een schuld van tweehonderd duizend scudi belast was, terwille van zijn geslacht aanvaardde. Nadat de schulden waren afbetaald en vele processen beëindigd, bleef er slechts bitter weinig over van al de vroegere heerlijkheid. ☞ Evenals de twee vorige kardinalen uit het huis d'Este, was ook Luigi een hartstochtelijk liefhebber van het carnaval en liet ook hij een groot aantal mooie maskers na, die tijdens die feesten gebruikt waren. Een tijdgenoot noemt Luigi „Ghiotto di maschere” en vermeldt, dat in 1565 de kerkvorst met Francesco d'Este tijdens het carnaval, als facchini verkleed, op straat liep. Daarentegen stelde hij noch in fraaie letteren noch in wetenschappelijke onderwerpen belang: er waren dan ook in zijn paleizen zoo goed als geen boeken. Hij interesseerde zich wel een tijdlang voor letterkundigen en gaf sommigen van hen in zijn omgeving een plaats, zooals de twee Tasso's, vader en zoon, maar dit was alleen om aan zijn hofhouding meerderen luister bij te zetten. Op zijn verhouding tot Tasso komen wij nog nader terug. ☞ De rechtvaardigheid gebiedt ons echter te erkennen, dat het nageslacht aan de twee kardinalen d'Este, Ippolito II en Luigi, een grooten schat op architectonisch en tuinbouwkundig gebied te danken heeft, n.l. het niet genoeg te waardeeren kunstwerk, de villa d'Este te Tivoli nabij Rome, het landelijk paleis, dat



HET BEAUVERTMEER EN HET PYRAMIDE-GEBERGTE IN HET JASPER NATIONAL PARK

zoo geheel den barokstijl typeert; een „luogo di delizie”, zooals de tijdgenooten een dergelijk bouwwerk noemden. ☞ Toen Ippolito II in 1550 tot „governatore di Tivoli” benoemd was, begon hij onmiddellijk met den bouw van deze prachtige villa. Om het terrein voor den bouw geschikt te maken, moest hij beginnen met de aanwezige rotsen te laten springen en weg te ruimen. Vervolgens liet hij een waterleiding aanleggen, om later met vijvers en fonteinen leven en beweging in de tuinen en parken te kunnen brengen. Het geheele complex, tuinen, parken en gebouwen, is een schepping van den bouwkundige Pierro Ligorio, die eerst in 1569, dus negentien jaar na den aanvang, met den aanleg en den bouw in hoofdzaak gereed kwam. Na het overlijden van Ippolito, in 1572, zette Luigi de verdere afwerking voort, maar ook hem maakten tijdsomstandigheden en geldgebrek het niet mogelijk om Ligorio's plannen ten volle te doen uitvoeren. Zoo is bijvoorbeeld de voorgevel niet afge maakt, zoodat de frontmuren veel te groot lijken in verhouding tot den smallen uitbouw in het midden. De villa wisselde

later vaak van eigenaar; zij behoorde aan de hertogen van Modena en later aan kardinaal Hohenlohe; tot voor korten tijd was zij het eigendom van aarts-hertog Frans Ferdinand, den Oostenrijkschen troonopvolger. ☞ Nog voordat met den bouw van het paleis een aanvang werd gemaakt, had Ippolito de tuinen laten aanleggen, welke aansloten bij die der villa d'Este te Rome, het huidige Quirinaal. Al dadelijk gaf hij daarbij blijk van zijn bijzonder goeden smaak en aesthetischen aanleg. Het was zijn bedoeling

iets te scheppen, dat alle beroemde villa's in Italië zou overtreffen, in de eerste plaats de villa Lanti te Bagnaja bij Viterbo en het Palazetto Farnese te Caprarola. Men beweerde, dat hij daaraan een millioen scudi besteed heeft. ☞ Ook Luigi gaf geweldige sommen voor den bouw uit, in 't bijzonder voor den tuinaanleg. Zoo kocht hij eenige jaren na Ippolito's overlijden een aantal Turksche slaven voor het werk, die hij betaalde met drieduizend vierhonderd twee en negentig scudi, dat was zes en dertig scudi per hoofd. De „luogo d' delizie” droeg dan ook in hooge mate tot zijn financiële ondergang bij. Veel zorg besteedde hij aan de keuze der boomen en heesters, om in het park een harmonische verscheidenheid te verkrijgen. De donkere tonen der cypressen en vloeien als 't ware ineen met de glinsterende bladeren der laurierboomen, het zachte groen der pijnboomen en de architectonisch regelmatig geplante buksen. Het park te Tivoli kan men het ideaal noemen van een tuin, waarin de antieke tuinbouwkundige traditie, zooals ons die door den jongen Plinius is overgeleverd, tot één geheel geworden is met de sierkunst der Renaissance. Door de vereeniging van architectuur, plastiek en tuinbouwkunde is hier een heerlijk stuk natuurschoon geschapen, waarin, ondanks de strenge vormen der Renaissance, het groen van boomen en heesters afwisselend met het marmer en de fonteinen een levendig geheel vormt van groote en indrukwekkende verscheidenheid,